

บทที่ 2

หลักการดูแลสุขภาพ แบบองค์รวม

หลักการ ดูแลสุขภาพ แบบองค์รวม

การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมนั้นให้ความสำคัญกับการมีสุขภาพดีแบบภาพรวมทั้งชีวิตของมนุษย์ โดยไม่ได้เน้นที่การเจ็บป่วยเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย แต่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา หรือจิตวิญญาณ ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดนั้นจะต้องสานสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกันอย่างมีดุลยภาพ

1. อาหารและโภชนาการ

- อาหาร หมายถึง สารซึ่งอาจเป็นของแข็งหรือของเหลวที่รับประทานเข้าไปแล้วไม่เป็นพิษหรือโทษต่อร่างกาย แต่มีประโยชน์ต่อร่างกาย
- โภชนาการ หมายถึง อาหารที่เรารับประทานเข้าไป แล้วร่างกายนำไปใช้ เพื่อการทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอของอวัยวะที่สำคัญ

ความสำคัญของอาหารกับสุขภาพ

- โภชนาการเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาหารกับกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ และการเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิต หากสภาพร่างกายได้รับอาหารที่มีสารอาหารครบ และเพียงพอต่อความต้องการ ร่างกายสามารถนำสารอาหารเหล่านั้นไปใช้ได้เต็มที่ เรียกว่าภาวะโภชนาการที่ดี แต่ถ้าร่างกายได้รับสารอาหารที่ไม่ครบถ้วน และไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย จะเรียกว่าภาวะโภชนาการที่ไม่ดี หรือทุพโภชนาการ ภาวะโภชนาการต่ำเป็นสภาวะของร่างกายที่ขาดอาหาร

ผลทางร่างกายของภาวะโภชนาการ

ขนาดของร่างกาย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขนาดของร่างกาย ได้แก่ พันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม พันธุกรรมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่สภาพแวดล้อม เช่น การรับประทานอาหาร เราสามารถปรับปรุงได้ โดยเลือกรับประทานอาหารให้เพียงพอ และเหมาะสมต่อความต้องการของร่างกาย ก็จะทำให้การเจริญเติบโตของร่างกายเป็นปกติ

ภูมิต้านทานโรค ผู้ที่ได้รับสารอาหารครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย จะทำให้ร่างกายสามารถสร้างภูมิคุ้มกันโรคต่างๆได้ หรือหากได้รับเชื้อโรค ก็สามารถฟื้นตัวได้เร็วไม่แก่ก่อนวัย และอายุยืน เมื่อร่างกายมีภูมิคุ้มกันโรค ความเสี่ยงที่จะเสียชีวิตก่อนวัยอันสมควรก็ลดน้อยลง

ผลต่อสติปัญญาและอารมณ์

- การรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่ดีมีประโยชน์ มีส่วนให้เกิดพัฒนาการทางด้านสมอง มีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด อารมณ์แจ่มใส กระตือรือร้นปรับตัวเข้ากับสังคมได้ง่าย ผิดกับผู้รับประทานอาหารไม่มีประโยชน์ จะทำให้ร่างกายอ่อนแอ พัฒนาการทางด้านสติปัญญาลดน้อยลง อารมณ์หดหู่ ไม่แจ่มใส จนบางครั้งอาจไม่สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข

การบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ

- รับประทานอาหารเช้าครบ 5 หมู่ทุกวัน ไม่รับประทานอาหารเช้าอย่างใดอย่างหนึ่ง ควรรับประทานอาหารที่หลากหลาย เพื่อให้ได้สารอาหารครบตามที่ต้องการรับประทานอาหารเช้าที่สะอาดและปลอดภัย เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของสิ่งที่เป็นพิษที่มีอยู่ในอาหาร ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อตัวผู้บริโภค

หลักการออกกำลังกาย

- การป้องกันเสริมสร้างสุขภาพ เป็นวิธีการที่ดีที่สุดสำหรับการดูแลสุขภาพ เพราะได้ผล และประหยัดที่สุด สุขภาพที่ดี คือ ดีทั้งทางกาย และใจ ออกกำลังกาย คือ การทำกิจกรรมที่ได้ออกแรงหรือเคลื่อนไหวร่างกายซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอก่อให้เกิดผลดีต่อสุขภาพ โดยช่วยจัดระเบียบร่างกายและควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี

การเสริมสร้างสมรรถภาพร่างกายด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความทนทาน ความแข็งแรง การทรงตัว และความยืดหยุ่น ดังนี้

- 1) ความทนทาน (Endurance) ช่วยให้หัวใจแข็งแรง เพื่อร่างกายจะได้ลำเลียงออกซิเจนไปเลี้ยงเซลล์ต่าง ๆ ดีขึ้น และไม่เหนื่อยง่ายเมื่อทำกิจกรรมหนัก ๆ
- 2) ความแข็งแรง (Strength) ช่วยให้แบกของหนัก ออกแรง รวมทั้งทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องใช้กล้ามเนื้อได้ดีขึ้น
- 3) การทรงตัว (Balance) ช่วยให้ทรงตัว รวมทั้งเคลื่อนไหวร่างกายโดยไม่หกล้มได้ง่าย
- 4) ความยืดหยุ่น (Flexibility) ช่วยให้ยืดตัว เอี้ยวตัว หรือเคลื่อนไหวร่างกายได้ง่ายขึ้น

ประเภทการออกกำลังกาย

1) การออกกำลังกายแบบแอโรบิก (Aerobic Exercise)

2) การออกกำลังกายแบบฝึกกล้ามเนื้อ (Strength Training)

3) การยืดเส้น (Stretching)

4) การออกกำลังกายเสริมการทรงตัว (Balance Exercise)

ประโยชน์ของการออกกำลังกายแบบพอดี

- 1) ควบคุมน้ำหนัก
- 2) ต้านโรคและปัญหาสุขภาพ
- 3) ทำให้อารมณ์แจ่มใส
- 4) เพิ่มพลัง
- 5) นอนหลับง่ายขึ้น
- 6) ผ่อนคลาย

การใช้ยากับสุขภาพองค์รวม

“ยา” หมายถึง สารหรือสารเคมีที่มีฤทธิ์ต่อสิ่งมีชีวิต และไม่ใช่อาหาร ใช้ในการป้องกัน รักษา หรือบำบัดโรคต่างๆ ในคนและสัตว์ เพื่อให้พ้นจากการทรมาณ หรือความเจ็บปวดจากโรคร้ายต่างๆ ยาเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ยามีทั้งประโยชน์และโทษ ดังนั้นในการใช้ยาจึงควรมีความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อจะได้ใช้ยาให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกายที่สามารถทำให้ฤทธิ์ของยามีประสิทธิภาพมากที่สุด

ความเครียดและการผ่อนคลายความเครียด

ความเครียดเป็นภาวะของอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ และทำให้รู้สึกถูกกดดัน ไม่สบายใจ วุ่นวายใจ กลัว วิตกกังวล ตลอดจนถูกบีบคั้น เมื่อบุคคลรับรู้หรือประเมินว่าปัญหาเหล่านั้นเป็นสิ่งที่คุกคามจิตใจ หรืออาจจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จะส่งผลให้สภาวะสมดุลของร่างกายและจิตใจเสียไป

ความเครียดแบ่งเป็น 4 ระดับดังนี้

1. ความเครียดระดับต่ำ (Mild Stress)

2. ความเครียดระดับปานกลาง (Moderate Stress)

3. ความเครียดระดับสูง (High Stress)

4. ความเครียดระดับรุนแรง (Severe Stress)

การพักผ่อนและการผ่อนคลายความเครียด

- การพักผ่อน หมายถึง การหยุดพักระหว่างการทำงานหรือการเล่น เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด และลดความเหน็ดเหนื่อย อ่อนเพลียง

ประเภทของการพักผ่อนการพักผ่อนมี 2 ประเภท คือ

- **การพักผ่อนร่างกาย** หมายถึงได้หยุดพักหลังจากการออกกำลังกายจากการทำงาน โดยการพักหรือนอนหลับเป็นต้น
- **การพักผ่อนจิตใจ** หมายถึงการหยุดนึกคิดในเรื่องใด ๆ ที่ได้คิดเรื่องนั้นติดต่อกันมา เป็นเวลานาน เรื่องนั้นอาจเป็นการเรียนหรือเรื่องงานก็ได้ โดยการทำให้ผ่อนคลายคลายเครียดเพลิดเพลิด เช่น การฟังเพลง นั่งสมาธิ เล่นดนตรี หรือเล่นกีฬา

ประโยชน์ของการพักผ่อน

ประโยชน์ของการพักผ่อน ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด ทำจิตใจ
เยือกเย็น แจ่มใสร่าเริง ทำให้มีกำลัง และมีความต้านทานโรคดีขึ้น
ทำให้มีการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ได้รวดเร็วและรอบอบบยิ่งขึ้น
ช่วยลดอุบัติเหตุต่าง ๆ โดยเฉพาะคนที่ทำงานเกี่ยวกับเครื่องจักร

ผลเสียของการพักผ่อนไม่เพียงพอ

ผลเสียของการพักผ่อนไม่เพียงพอ การพักผ่อนไม่เพียงพอ ย่อมมีผลเสียต่อร่างกายได้ เช่น ทำให้ร่างกายทรุดโทรมอ่อนเพลีย อารมณ์หงุดหงิด ร่างกายไม่แข็งแรง ขาดความต้านทานโรคเป็นต้น และยังเป็นสาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพไม่ดีอีกด้วย ดังนั้นหากท่านต้องการ มีบุคลิกที่ดี ควรเริ่มจากการพักผ่อนให้เพียงพอ

การหลีกเลี่ยงสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อสุขภาพ

สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะเป็นสิ่งที่กำหนดรูปแบบการใช้ชีวิต และยังมีอิทธิพลต่อการมีสุขภาพที่ดีหรือไม่ดีของบุคคล สุขภาพและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กัน เพราะการที่บุคคลจะมีสุขภาพที่ดีได้นั้น นอกจากต้องมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี มีวิธีป้องกันโรคที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว การอาศัยอยู่ในสถานที่ที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดียังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อภาวะสุขภาพด้วย

การสร้างเสริมสุขภาพองค์กรวม เพื่อการพึ่งตนเองระดับบุคคล

Newstart กับการดูแลสุขภาพองค์รวม

1. N (nutrition) หมายถึง การรับประทานอาหารที่ค้ำนึ่งถึงคุณค่าทางอาหาร การได้รับอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ หรือมีสารอาหารครบถ้วน และมีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของร่างกายก่อให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกาย เสริมสร้างสุขภาพอนามัยได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่

Newstart กับการดูแลสุขภาพองค์รวม

2. E (exercise) การออกกำลังกายเป็นประจำสม่ำเสมอ ทำให้ร่างกายเกิดความแข็งแรง อายุยืนยาว ชะลอความชราได้ เนื่องจากการออกกำลังกายทำให้การแลกเปลี่ยนออกซิเจนในปอดรวดเร็วและมากขึ้น

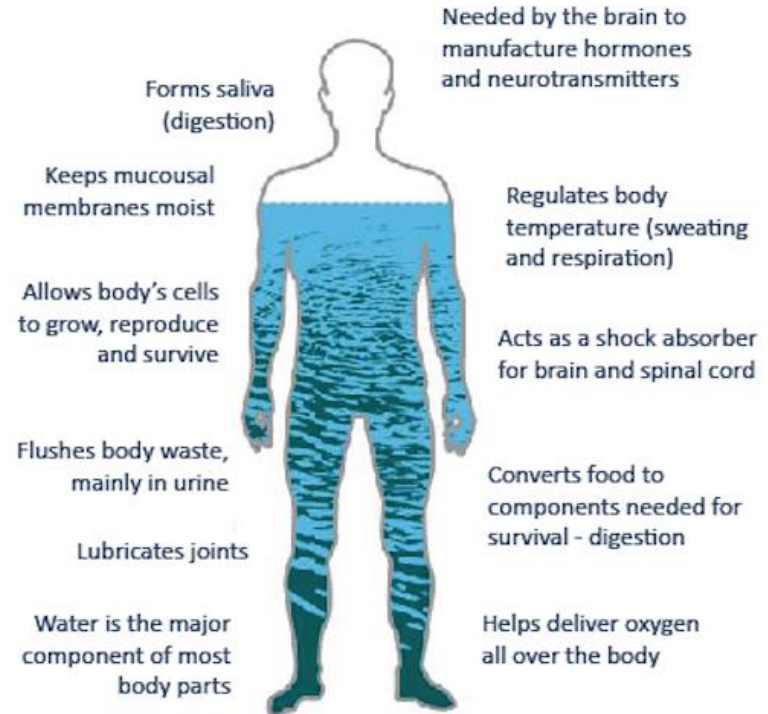
- สำหรับในวัยผู้ใหญ่ก็ควรออกกำลังกายอย่างน้อย 3 วันต่อสัปดาห์ อย่างน้อยวันละ 30 นาที
- สำหรับในวัยเด็กและเยาวชน ออกกำลังกายด้วยความเหนื่อยระดับปานกลางถึงหนักสะสมอย่างน้อยวันละ 1 ชั่วโมงทุกวัน โดยแทรก กิจกรรมระดับหนัก อย่างน้อยวันละ 20 นาที 3 วันต่อสัปดาห์

Newstart กับ การดูแลสุขภาพองค์รวม

3. W (water) 2 ใน 3 ของร่างกายมนุษย์ ประกอบไปด้วยน้ำ การที่เราได้รับน้ำในปริมาณที่น้อยเกินไป เซลล์เราจะแห้ง โดยจะสามารถสังเกตได้จากการแห้งแตกของริมฝีปาก หรือผิวหนัง นอกจากนี้ น้ำยังมีส่วนช่วยในการลำเลียงสารไปยังส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ช่วยในการขับถ่ายของเสีย ออกจากร่างกายไม่ว่าจะเป็นเหงื่อ หรือปัสสาวะ ยังช่วยให้อุจระจะไม่แข็งจนเกินไป นอกจากนี้ น้ำยังช่วยในการปรับสมดุลภายในร่างกายอีกด้วย

What Does Water do for You?

Newstart กับการดูแลสุขภาพองค์รวม

3. W (water) น้ำที่มีคุณภาพ หรือน้ำดื่มในอุดมคติ คือ ปราศจากสารปนเปื้อนทางเคมีและสารอินทรีย์ต่างๆ อาทิ เชื้อจุลินทรีย์ โลหะหนัก สารเคมี ต้องประกอบด้วยแร่ธาตุที่จำเป็นต่อร่างกาย

การดื่มน้ำอย่างเพียงพอ โดยปริมาณน้ำที่เหมาะสมที่มีการรายงานไว้คือ **ประมาณ 2 ลิตร/วัน/คน** (National Research Council (US) Safe Drinking Water Committee, 1977) อย่างไรก็ตามร่างกายของแต่ละคนต้องการน้ำในปริมาณที่แตกต่างกัน โดยสามารถคำนวณได้จากสูตรที่องค์การอนามัยโลกได้กำหนดเอาไว้

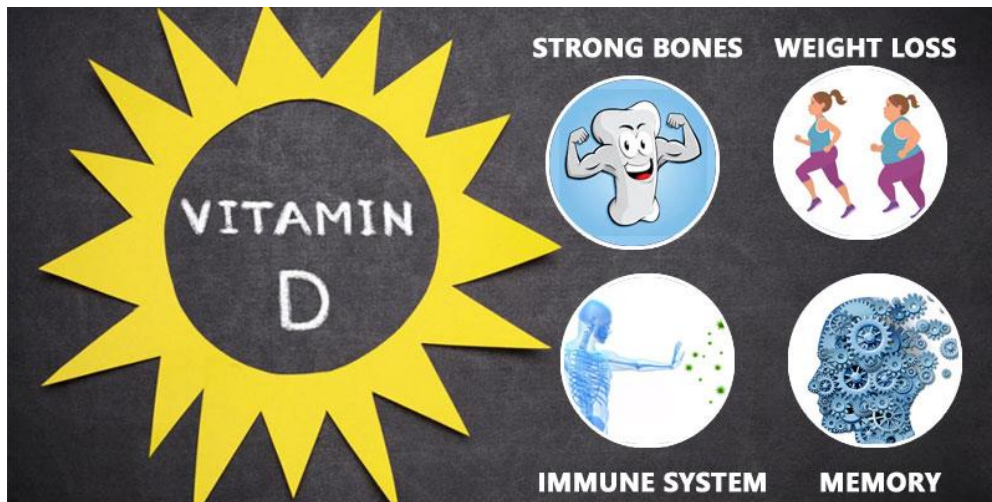
$$\text{ปริมาณน้ำที่ควรดื่มน้ำหนัก (มล.)} = \frac{\text{น้ำหนักตัว (ก.ก.)} \times 2.2 \times 30}{2}$$

Newstart กับการดูแลสุขภาพองค์รวม

4. S (sunshine) การรับแสงแดดวันละ 10-15 นาที และควรรับแสงแดดอ่อน ๆ จะช่วยให้ร่างกายรู้สึกผ่อนคลาย นอนหลับได้ดี

- แสงแดดจะกระตุ้นการทำงานของฮอร์โมนเอ็นโดรฟิน (Endorphin)
- แสงแดดยังช่วยเปลี่ยนโคเลสเตอรอลบนผิวหนังเป็นวิตามินดี ซึ่งจะช่วยในการดูดซึมแคลเซียมและสร้างกระดูกที่แข็งแรง
- ช่วยขับสารพิษออกจากร่างกายทางผิวหนัง โดยผ่านการหลั่งของเหงื่อ

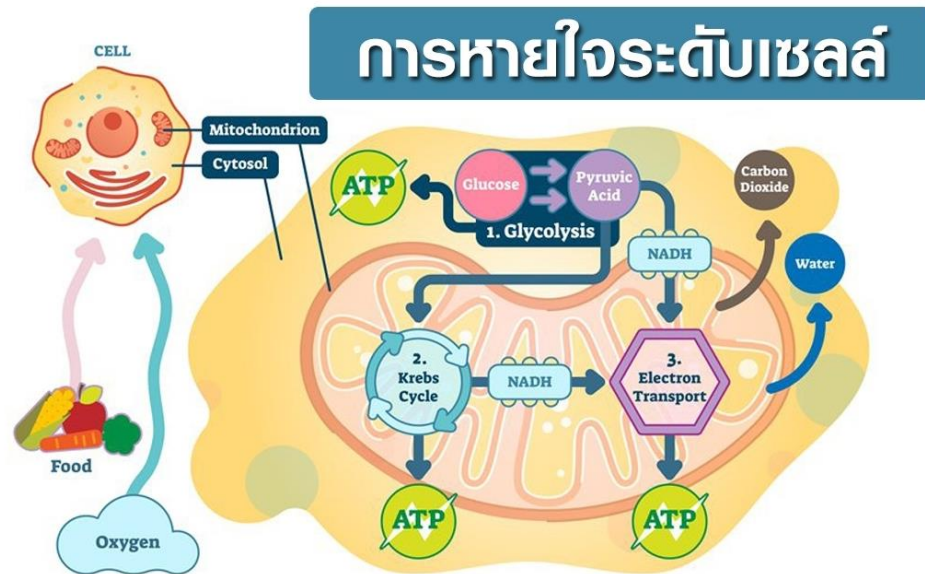
Newstart กับการดูแลสุขภาพองค์รวม

5. T (temperance) หมายถึง การประมาณตน การพอประมาณ และหลีกเลี่ยงสิ่งต่าง ๆ ที่จะบั่นทอนและทำลายสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการดูแลสุขภาพตนเองแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Newstart ก็กับการดูแลสุขภาพองค์รวม

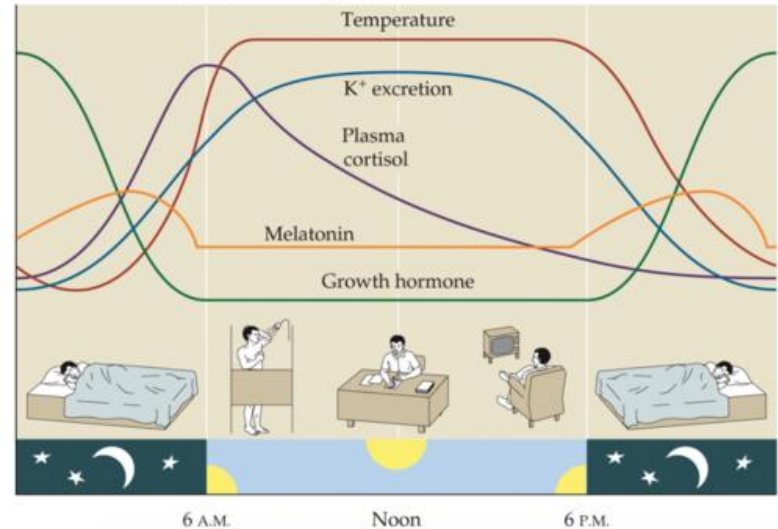
6. A (air) ทุกเซลล์ในร่างกายต้องการออกซิเจนที่เพียงพอ การหายใจลึกๆ จะช่วยให้เซลล์ได้รับออกซิเจน และขับของเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังช่วยให้สมองปลอดโปร่ง เพราะสมองต้องการออกซิเจนในปริมาณมากถึง 25% ของปริมาณออกซิเจนที่ร่างกายต้องการ

Newstart กับ การดูแลสุขภาพองค์รวม

7. R (rest) การพักผ่อนมีหลากหลายแบบขึ้นอยู่กับความชอบของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม การนอนหลับถือว่าการพักผ่อนที่ดีที่สุด โดยปกติแนะนำให้นอน 6-8 ชั่วโมงต่อวัน ช่วงเวลาที่นอนนั้นร่างกายจะซ่อมแซมเซลล์ผิวหนัง หรืออวัยวะที่สึกหรอ ปรับสมดุลฮอร์โมนของร่างกายด้วย รวมถึงยังมีสาระสำคัญต่าง ๆ หลังออกมาตอนนอนเพื่อดูแลสุขภาพร่างกาย และผิวพรรณ

Figure 10.16 Circadian rhythms in human physiology and behavior

Newstart กับการดูแลสุขภาพองค์รวม

8. T (trust) ความเชื่อมั่นในศาสนาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเป็นมิติสุขภาพทางจิตวิญญาณ (Spiritual dimension) เป็นความพอใจที่เกิดจากจิตสัมผัสกับสิ่งที่มีบุคลิกยึดมั่น และเคารพสูงสุดทำให้เกิดความหวัง ความเชื่อมั่นศรัทธา มีการปฏิบัติในสิ่งที่ดี มรดกทางปัญญาที่สะสมและสืบทอด อยู่ในอารยธรรมต่าง ๆ เป็นหลักฐานของความพยายาม ที่จะ แสวงหา “หนทางของชีวิตอันประเสริฐ” ที่จะนำพา มนุษย์ไปสู่ “ภาวะที่สมบูรณ์”

ทักษะชีวิตกับการดูแลสุขภาพองค์รวม

กรณีศึกษาที่ 1 “กินไข่ทำให้แผลพุพอง เป็นแผลเป็น” จริงหรือไม่???

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ เผยผลสำรวจปี 2559 พบว่าประชาชน อายุ 15 ปีขึ้นไปทั่วประเทศ ยังเข้าใจวิธีการดูแลบาดแผลไม่ถูกต้อง โดยร้อยละ 60 เข้าใจผิดว่ากินไข่แล้วทำให้แผลพุพองเป็นแผลเป็น โดยพบในคนภาคเหนือมากที่สุด ร้อยละ 74 รองลงมาภาคกลางร้อยละ 69 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 62 กทม.และปริมณฑลร้อยละ 55

จงอภิปรายว่าข้อมูลนี้เป็นความจริง และเชื่อได้หรือไม่ ???

เอเชียไคเร็ด โทสคากอส

จริงหรือไม่ กินไข่

ทำให้เป็นแผลเป็น ?

ทักษะชีวิต (Life skills) ทางด้านสุขภาพในปัจจุบันจะใช้คำว่า

“ความรอบรู้ด้านสุขภาพ” (Health literacy)

- องค์การอนามัยโลก ได้นิยามความรอบรู้ทางสุขภาพ (Health Literacy) ซึ่งแปลโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขว่า “ทักษะต่าง ๆ ทางการรับรู้และทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดแรงจูงใจและความสามารถของปัจเจกบุคคลในการที่จะเข้าใจและใช้ข้อมูลในวิธีการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและบำรุงรักษาสุขภาพของตนเองให้ดีอยู่เสมอ (WHO, 2013)
- กองสุกศศึกษา ให้ความหมายของ “ความรอบรู้ด้านสุขภาพ” (Health literacy) คือความสามารถและทักษะในการเข้าถึงข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจ เพื่อวิเคราะห์ ประเมินการปฏิบัติและการ จัดการตนเอง รวมทั้งสามารถชี้แนะเรื่องสุขภาพส่วนบุคคล ครอบครัว และชุมชนเพื่อสุขภาพที่ดี (กองสุกศศึกษา กรมสนับสนุนบริการ, 2561)

“ความรู้ด้านสุขภาพ” (Health literacy)

หมายถึง ระดับความสามารถและทักษะ
ของบุคคลในการค้นหาข้อมูล การทำความเข้าใจ
และเลือกใช้ข้อมูลทางด้านสุขภาพที่ถูกต้อง
และเหมาะสมกับตนเอง เพื่อการปฏิบัติตน
และจัดการด้านสุขภาพของตนเอง ครอบครัว
และชุมชน จำแนกองค์ประกอบของความรอบรู้ทาง
สุขภาพเป็น 6 องค์ประกอบ

ทักษะชีวิตกับการดูแลสุขภาพองค์รวม

กรณีศึกษาที่ 1 “กินไข่ทำให้แผลพุพอง เป็นแผลเป็น” จริงหรือไม่???

กลับมาสรุปใหม่อย่างมีความรอบรู้ทางด้านสุขภาพ

จงอภิปรายว่าข้อมูลนี้เป็นความจริง และเชื่อได้หรือไม่ ???

จริงหรือไม่ กินไข่

ทำให้เป็นแผลเป็น ?

